

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

květen 2024

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

i tento měsíc přinášíme několik ne příliš veselých zpráv o konkrétních situacích v ochraně jednotlivých složek životního prostředí. Jedná se většinou o kolize zájmů člověka s živočichy nebo biotopy, přičemž svou roli hraje i nedostatečný nebo chybný zásah příslušného orgánu ochrany přírody. Mnohdy právě na tyto instituce spoléháme jako na přirozené autority, které by měly mít ochranu životního prostředí nejen v popisu práce, ale rovněž ve „stavovské cti“ jednotlivých pracovníků. Není asi na místě spekulovat nad tím, proč tomu tak často není. Je však možné vyzkoušet i trend, který této situaci napomáhá. Je to převládající společenské nastavení; onen ambivalentní přístup. Jsme vychováni v

Z obsahu tohoto čísla:

Bouřlivý žabí rok.....	2
Žabí večírky 2024.....	3
Migrace žab u Prachatic.....	4
Kterak Město Vodňany přistupuje ke.....	5
Záchrana srnčat při senosečích.....	5
Ekošpeky - 8. Předvařené, oloupané.....	6
Objevy detektiva Ledňáčka.....	7
Odlož mobil v knihovně.....	8
Běžník skvostný.....	8
Večer s dokumentem - 123. díl.....	8
Atlas hmyzu.....	11
Květnové květy Jirky Wagnera.....	12
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	13
Masné výrobky.....	14

přesvědčení, že je možné být milovníky přírody, teoreticky ji chránit, a zároveň bez omezení využívat všechny konzumní vymoženky moderní civilizace v takové míře, která nás přivedla na pokraj environmentálního kolapsu. Je ale nejvyšší čas připustit si, že právě tyto dvě úrovně jsou ve většině případů v příkrém rozporu. Na straně 5 se dočtete o jednom z nenápadných příkladů. Jak je možné, že můžeme úplně stejně obdivovat roztomilá čápata, jako se radovat z ohňostroje v době hnízdění

Foto -jj-

nedaleko od hnízda? Podobných situací kolem sebe najdeme každý den nepočítaně. A v globální rovině se můžeme stejným způsobem tázat, proč si myslíme, že zvrátíme globální změnu klimatu za současného zachování nastavení ekonomiky, která jako jediný smysluplný ukazatel předhazuje pokračující hospodářský růst v omezených podmínkách světových ekosystémů? Všechny ekopsychologické výzkumy potvrzují jedno alarmující zjištění. Přírodu máme rádi skoro všichni, skoro všichni si také myslíme, že je správné ji chránit. Ale málokdo je schopný se v její prospěch omezit na svých materiálních požitcích. Náprava této skutečnosti je jednou z největších výzev současné společnosti.

Přejeme vám příjemný květen, váš Kompost. -jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost

Bouřlivý žabí rok

Jako obvykle touhle dobou přinášíme výsledky záchranných operací na pomoc obojživelníkům v okolí Strakonice. Zatímco v předchozích letech krom nezábavných statistických údajů nebylo moc o čem psát, letos je to tak trochu naopak. Opět jsme se mohli přesvědčit, jak málo toho zatím o dynamice této skupiny živočichů víme. A tak jako v životě - nebyla nouze o příjemná i nepříjemná překvapení.

Patrně jste zaznamenali meteorologické extrémy letošního jara. A jelikož se rozmnožovací tah obojživelníků tak úplně neřídí podle kalendáře, měli jsme co dělat, abychom všude zasáhli včas. Žábám svědčí pro jejich milostné hrátky teplo a vlhko; a obou těchto ingrediencí bylo už v únoru dostatek. Zatímco o potřebnosti té první pro přírodu v tomhle období by se dalo úspěšně pochybovat, přítomnost té druhé byla ve srovnání s minulými lety příjemnou změnou. A kombinace obou z nich vyústila v extrémně raný rozmnožovací tah.

Jako obvykle náš spolek a jeho příznivci pomohli se stavbou dočasných migračních zábran u Velkého Vepřského rybníka nedaleko Bavorova (3. 3.), přičemž tah se zde rozběhl vzápětí. Na Volyňské silnici v lokalitě pod Vlčinami jsme bariéry postavili o týden později. Průběh počasí (resp. kombinace srážek a vyšších večerních teplot) nás přinutil úsek zkontrolovat ještě před stavbou - 1. března. Naštěstí se tady i na sousední lokalitě u Zadních Ptákovic zatím na cestu vydali jen ojedinělí migranti.

Mezi první pozitivní zprávy letošního tahu určitě patří ustanovení skupiny nadšených dobrovolníků z Prachatic a okolí, která

Foto -jj-

nás v závěru loňské migrace kontaktovala s prosbou o pomoc u Fefrovských rybníčků ([zde](#)). Letos pomohlo rozhození informačních sítí, které vyústilo k výstavbě dočasných migračních bariér ve spolupráci firmy Natura servis a AOPK. Jak zde dopadly první organizované přenosy, se dočtete v jednom z následujících článků na str. 4.

Zatímco jsme v posledních letech pozorovali pozvolný, i když setrvalý úbytek obojživelníků, žabí čísla na dvou dlouhodoběji sledovaných úsecích zaznamenala díky letošnímu ideálnímu žabímu počasí skokový nárůst. Že se nejednalo o náhodu, potvrzuje podobný meziroční rozdíl. Lokalita Volyňská s 620 přenesenými jedinci dosáhla nárůstu o 135 % živočichů. U Velkého Vepřského rybníka bylo přeneseno oproti loňsku dokonce zhruba o 150 % více zvířat - tedy dvou a půl násobek (více o výsledcích z této lokality se dočtete v následujícím článku). Tento výkyv početnosti směrem k vyšším hodnotám nám trochu zamotal hlavy a možná i zboursal některé naše dosavadní představy o dynamice žabích populací. Jelikož opět nemáme možnost nějakého globálnějšího srovnání, vyvodili jsme z něj následující laické a dílčí závěry.

Aktuální průběh počasí je stěžejním faktorem pro úspěšnost žabí migrace. Na základě meziročního srovnání počtů jedinců zachycených při migračních bariérách se domníváme, že počet celkově migrujících obojživelníků bude podstatně vyšší, ale právě aktuální průběh počasí, resp. nevhodné podmínky mohou způsobit vysokou míru „neúspěšnosti“ (zvířata migraci nedokončí, případně hynou). Obojživelníci za vhodných podmínek migrují velmi rychle; většina živočichů z celkových počtů byla zaznamenána v několika málo nejsilnějších dnech. Migrace protažená do několika týdnů trvání je spíše důsledkem rozkolísanosti počasí (chlad, sucho, kdy zvířata svůj tah přerušují a zahrabávají se) než délkou migrační cesty. K bariérám se v důsledku toho dostávají později. I úspěšné rozmnožení menšího počtu jedinců může vést k obnovování populací, ubývajících v důsledku intenzivního zemědělství, rybníkářství, dopravy a ostatních negativních faktorů. Proto je význam záchranných přenosů opodstatněný. Stejně tak je podstatné usilovat o budování náhradních rozmnožovacích biotopů (tůní).

Výše popsané však bylo pozorováno zejména u nejpočetnější ropuchy obecné. U ostatních méně zastoupených druhů nemůžeme tyto zákonitosti potvrdit, a to zejména ze stále relativně nízkého počtu zachycených jedinců.

„Harmonogram“ letošního tahu byl následující. Větší počty zvířat byly na lokalitě Volyňská pozorovány od 13. března. Převažná většina přemigrovala během 10 dnů s vrcholem během teplých a deštivých večerů 15., 16. a 22. března. Po ochlazení, kdy tah na několik dnů prakticky ustal, prošli zbývající jedinci do 31. 3.

Na uvedené lokalitě u Zadních Ptákovic, kde je prováděn přenos obojživelníků bez

stavby migračních zábran, bohužel pokračoval negativní trend z minulých let. Za letošní migraci zde bylo zaznamenáno pouze 27 jedinců. Nastává tedy těžké rozhodování, zda na toto místo v budoucnu napírat již tak nedostatečné lidské zdroje, nebo se raději soustředit na jinou lokalitu. Podobným způsobem jsme museli v minulosti opustit lokalitu u Řepických rybníků, kde došlo k zániku místních populací. Sem jsme letos vyrazili během špičky tahu na kontrolní pochůzku, ale bohužel se tady situace nezměnila.

Výrazným šrámem letošního silného žabího roku byla nemilá podívaná, která se nám naskytla při obhlídce okolí při stavbě dočasných zábran na Vo-lyňské silnici. Menší ze dvou rybníčků u obce Radošovice, kam směřuje většina migrujících jedinců a který jsme považovali za takřka dokonalý

„rozmnožovací“ biotop, zrovna procházel úpravami spočívajícími ve vypuštění vody, odbahňování a likvidaci břehových porostů. Podobné práce bývají v rámci povolovacích procesů zásahu do významného krajinného prvku obvykle směřovány do podzimního nebo zimního období právě proto, aby nepřicházely do kolize s rozmnožovacím obdobím obojživelníků. Zde bylo místním orgánem ochrany přírody povoleno pouze kácení břehových porostů. Navzdory tomu byly zahájeny i práce na odbahnění. Činnost sice byla intervencí dodatečně zastavena, ale k dopuštění nádrže již za dobu tahu víceméně nedošlo. Navíc museli být obojživelníci přenášeni na břeh většího rybníka, který je však intenzivně rybářsky obhospodařován. Úspěšné dokončení rozmnožení tak bude velmi komplikované. Další negativní skutečností je pravděpodobná přestavba menšího rybníčku na „revitalizovanou“ nádrž, která bude možná po dokončení využívána intenzivně rybníkářsky. Celé environmentální pochybení jsme bohužel museli kvůli velmi chladnému přístupu ze strany OŽP Strakonice předat České inspekci životního prostředí k dořešení.

Letošní žabí rok tedy přinesl prozatím více otázek než odpovědí a my budeme s napětím sledovat budoucí vývoj. A budeme také doufat, že se ochrana obojživelníků dostane více do popředí zájmu a že dobrovolníků ochotných pomáhat bude přibývat. -jj-

Nepovolený zásah do významného krajinného prvku, foto -jj-

Žabí večírky 2024

Tyto řádky píšu v den, kdy nasněžilo do prvních květů konvalinek, voňavých květů jabloní a rozvíjejících se květů kopretin. Přitom ještě před několika dny padaly republikové teplotní rekordy a meteorologové informovali o tom, že březen 2024 byl [10. globálně nejteplejším měsícem v řadě](#). A byl to právě březen, který byl letos opět ve znamení záchranných přenosů obojživelníků na lokalitě kolem Velkého Vepřského rybníka na rozhraní prachatického a strakonického okresu (49.0880356N, 14.1217542E).

Foto Tereza Müllerová

Letos jsme na této lokalitě obojživelníky při jejich jarním tahu přenášeli už po sedmé. Zpočátku jsme se vzhledem k počasí docela obávali, že ani nestihneme postavit zábrany. Ty nám už několik let pomáhají v jejich ochraně, kdy jim při jarním tahu hrozí smrt na silnicích, které musí překonávat. První aktivitu obojživelníků na silnici jsme zaznamenali už 1. března, kdy byli na silnici patrná první přejetá těla a na cestu se vydali první skokani a ropuší samci. 3. března jsme s velkou pomocí dobrovolníků z ČSOP Strakonice postavili zábrany, tentokrát už na třech úsecích. Je fajn, že zde funguje domluva s majiteli pozemků, na kterých zábrany stavíme. Ti zábrany respektují a na těchto loukách v době tahu ani nijak neohospodaří. Jako by obojživelníci věděli, co se chystá, tah se po postavení zábran plynule rozjel. Celkově letos přenášeni na této lokalitě trvalo 34 dní (1. 3. - 2. 4. 2024), mělo 4 silná období, kdy se na cestu vydávaly opravdu vysoké počty obojživelníků, ale dny, kdy se na silnici neobjevila ani žabí noha bylo opravdu jen pár. Silný byl tah ve dnech, kde vydatně přšelo a zvýšila se teplota k 10 °C a naštěstí obojživelníky neohrozilo i protržení hráze po jednom z vydatných dešťů.

Celkem jsme letos na druhou stranu silnice přenesli 2412 jedinců (pro srov-

nání, v minulém roce to bylo 963 jedinců). Jako obvykle byly nejpočetnější skupinou ropuchy obecné – 2219 jedinců, následovali čolci – 79 jedinců (obecný 53, velký 23 a horský 3), skokani hnědí 73 jedinců, 32 blatnic skvrnitých, 9 kuněk obecných a letos poprvé jsme přenesli i jednoho jedince rosničky zelené. Nárůst je oproti loňskému roku o 150 % v celkovém počtu. Přibylo ropuch, skokanů a kuňek, naopak ubylo čolků a blatnic. Zaznamenali jsme i velký nepoměr mezi množstvím ropuších samců (2049) a samic (97). I přes naši snahu jsme nacházeli i dost přejetých těl obojživelníků, zejména po silných deštích, kdy silnici nejspíš překonávali ve větším množství i během dne v místech, kde nejsou instalovány zábrany.

Foto Tereza Müllerová

Ke konci tahu už byly v rybníce vidět snůšky jak skokanů, tak ropuch, rybník vrněl zvuky žabích samců, můžeme snad tedy doufat, že mise putujících obojživelníků byla letos úspěšná a my jsme svou aktivitou přispěli alespoň malým dílem k podpoře obojživelníků.

Ti čelí nebezpečí zejména kvůli úbytku přirozených biotopů, které souvisí jednak s probíhající změnou klimatu, jednak se stále intenzivnějším využívání krajiny člověkem. Nejen z tohoto důvodu jsou všichni obojživelníci žijící v ČR zařazeni do Červeného seznamu ohrožených druhů nebo mezi zvláště chráněné druhy. I proto nás velmi těší, že nám letos vyrazili na pomoc noví pomocníci a pomocnice, a to i v dětském věku, kteří a které obětovali svůj volný čas a aktivně se vrhli do přenášení obojživelníků. A protože věřím, že ten, kdo jednou přenesl žabu přes silnici, ten ji už nikdy nepřejede, je tu naděje, že jim osud nejen této skupiny živočichů nebude lhostejný ani v budoucnu.

Tereza Müllerová

Migrace žab u Prachatic

Teplejší jarní večery a přítomnost srážek jsou hlavními předpoklady pro každoroční migraci obojživelníků. Ti musí mnohdy strastiplnou pouť podstoupit hlavně proto, aby se mohli rozmnožit. Většinou používají stejnou trasu a stejný cíl po generaci, a to i přesto, že jim v cestě stojí nebezpečná překážka, jakou jednoznačně je frekventovaná pozemní komunikace. Proto se každoročně scházejí skupiny dobrovolníků, kteří se snaží přepravit co největší množství ohrožených a zranitelných živočichů do bezpečí.

Skokan hnědý, foto Kateřina Wagnerová

Nejinak tomu bylo i letos u Fefrovských rybníčků poblíž Prachatic. Bylo to vůbec poprvé, kdy se několik dobrovolníků organizovaně střídalo každý večer a ráno, aby kontrolovali situaci okolo postavených zábran podél silnice II/141. V době od 15.3. do 18.4.2024 se podařilo přenést 600 jedinců: ropucha obecná, skokan hnědý a čolek (nepodařila se nám přesná identifikace) a pravděpodobně je tak zachránit před koly projíždějících aut.

Vše začalo díky všímavosti jedné ze členek a zakladatelky současné Žabí skupiny, která si v roce 2023 všimla velkého množství rozježděných žab v zatáčce u Fefrovských rybníčků. Začala se zajímat o možnosti záchrany nešťastných živočichů a i přes různé překážky se nenechala odradit. Zároveň se podařilo oslovit i další dobrovolníky a na záchranu tak nebyla sama. Díky tomu je pravděpodobné, že se akce bude každoročně opakovat a zároveň se podaří dořešit některé nesrovnalosti, na které v letošním roce nebyl čas.

Myslíme si, že čas věnovaný této smysluplné aktivitě nás obohatil o nové poznatky a vědomosti ze života těchto živočichů.

Jen pokud nebudeme lhostejní ke svému okolí, můžeme udělat náš svět alespoň o trochu lepší.

Děkujeme všem, kteří pomohli a podpořili, především pak paní Vladce Šmajclové a Petru Falkovi, Janě Glocové a Jitce Lörinczové a našim rodinám. **Jolana Sladová, Kateřina Wagnerová**

Překopávky

Kterak Město Vodňany přistupuje ke svému symbolu

V roce 2014 přijala záchraná stanice Makov poraněného čápa, který při bouřce vypadl z hnízda v areálu radnice ve Vodňanech. Stalo se takřka nemožné. Nejen, že se čápa podařilo zachránit, ale do dvou let se dostal do takové kondice, že mohl být navrácen do přírody. Vyléčený pták zamířil zpět do Vodňan a ještě v roce 2016 založil rodinu. V té chvíli byl již samozřejmě obtěžkán vysílačkou, aby mohli přírodovědci i široká veřejnost sledovat jeho migrační cesty. Čáp, jenž dostal přiléhavé jméno Vodňan, se stal přes noc celebritou a jedním z hlavních symbolů jinak veskrze rybářského města. Vodňan zvládl tři monitorované migrace a tři úspěšná hnízdění na vodňanském komíně, než se jeho signál na jaře 2019 ztratil kdesi v Turecku. Sledování ani sláva vodňanských čápů ale tímto neskončila. Monitorován byl i jeden z potomků Vodňana a hnízdění je každoročně bedlivě sledováno – a to pravidelně již od roku 1986. Není však těžké odhadnout, že teprve až v éře GPS sledování Vodňana se záležitost stává populární a často je také využívána jako skvělé PR pro Vodňany.

Až potud by asi vše bylo běžnou zajímavostí, pokud by však v průběhu měsíce května (v nejkritičtější době hnízdění) paralelně neprobíhal 150 metrů vzdušnou čarou od komína večerní ohňostroj v rámci každoročních Rybářských dnů. Zarážející je nejen kontext samotné kratochvíle, ale zejména fakt, že za celou dobu na tuto rozporuplnou záležitost pravděpodobně nikdo neupozornil, natož aby se jí organizátoři slavností nějak zabývali. Poklidné vodňanské vody jsem se pokusil rozvířit až v létě loňského roku, kdy jsem v této věci komunikoval s Odborem životního prostředí vodňanského MÚ. Bylo přislíbeno předání informace vedení města a zdálo se, že již nastal čas tuto tradici začít řešit. Letos na jaře po zveřejnění programu slavností však bylo jasné, že se toho v tomto ohledu příliš neprojednálo. Ohňostroj je v plánu opět.

Komunikace směrem od vodňanské radnice k nespokojenému občanovi již tento rok probíhala standardními úřednickými postupy „přehazování horkého bramboru“ nebo „ticho po pěšině“.

Odbor životního prostředí mě údajně z nedostatku kompetencí přesměroval na vedení města, vedení města pro jistotu nezareagovalo vůbec. K zastání došlo až v komunitě ornitologů a čápoložů a v současné době je v běhu oficiální podání na „kompetentní“ krajský úřad a Českou inspekci životního prostředí. Velkým zklamáním však byla netečnost samotných vodňanských obyvatel. Myslel jsem si, že všem bude osud nejen těchto krásných zvířat, ale i vodňanského symbolu ležet na srdci o něco více. A to všechno navíc kvůli povrchní všelidové zábavě, od které je na mnoha jiných místech republiky již hojně odstupováno.

Není asi třeba připomínat, že čáp bílý je ze zákona zvláště chráněným druhem živočicha a vztahují se na něj ustanovení o ochraně nejen jedinců ve všech stádiích vývoje, ale také jejich biotopů. Dle stanoviska České společnosti ornitologické je taková blízkost ohňostroje od hnízda velmi výrazným faktorem, který může negativně ovlivnit celý reprodukční proces. Mláďata jsou v polovině května v kritickém věku, kdy i krátká nepřítomnost rodičů v chladném počasí následkem vyrušení může být fatální. Po případné ztrátě mláďat navíc hrozí, že hnízdo čápi opustí trvale a dojde k zániku hnízdiště. Podle posledního záznamu mapovatelů hnízdění čápa bílého v jižních Čechách (ze dne 28. 4. 2024) je v současné době předmětné hnízdo obsazeno dvěma dospělými jedinci, je tak velká pravděpodobnost vyvedení mláďat.

Pokud už tedy vodňanské čápy vytěžovat PR způsoby, co takhle jim přitom ještě trochu pomoci? K zahazení by přece nebylo ani heslo: „Chráníme naše čápy, upouštíme od každoročního ohňostroje v době jejich hnízdění.“ -jj-

Foto Martin Kulhavý

Záchrana srnčat při senosečích

Každý rok nastává s příchodem jara čas sečení vysoké trávy na rozsáhlých plochách. Travní porosty ukrývají hlavně srnčata, která sice slyší hluk sekaček, ale necítí nebezpečnou pachovou stopu, a tak zvolí vzhledem k okolnostem a svým schopnostem čerstvě narozených tvorů strategii zůstat v úkrytu. Pokud srnčata včas neopustí své místo, nestihnou utéci a jejich život je drasticky ukončen.

Myslivci by za ideálních podmínek (ze zákona) měli dostávat povinná hlášení od ze-

Foto www.stopsecenisrncat.cz

ce s mláďaty je možná pouze za těchto výjimečných situací a s minimalizací zanechávání pachové stopy. Ve většině případů je však vhodnější mláďe nechat na místě (pokud není viditelně poraněné), matka nejspíše vše sleduje zpozzdálí.

Více informací viz www.stopsecenisrncat.cz, zde naleznete také odkazy na regionální skupiny. **-jj-, Petr Šťastný**

Ekošpeký - 8. Předvařené, oloupané, zatavené...

Dnešní díl seriálu bude ukázkou toho, jak může být jedna konkrétní surovina zpracována dvěma diametrálně odlišnými způsoby. A jak se z environmentálně příznivého produktu může mávnutím kouzelného proutku stát ekologická noční můra. Jako příklad jsme si vybrali vakuově balenou předvařenou červenou řepu, i když tento ekošpek i bez trochy snahy naleznete v prodejní síti v mnoha různých provedeních.

Červená řepa budiž pro tento text ideálním symbolem. Je to jedna z mála druhů zeleniny, která je ve velkém a úspěšně pěstována i v ČR. Jakožto ostatní kořenová zelenina je dobře skladovatelná, tuzemská produkce je tedy k sehnání ve většině řetězců po celý rok. Kromě toho, že je extrémně zdravá a mnohdy i levná, dá se dobře nakupovat bezobalově - po kusech nebo do vlastního sáčku. Ideální způsob, jak radikálně snížit ekologickou stopu našeho stravování. Do hry však jako u spousty dalšího vstoupila lenost a benevolence spotřebitelů. Když tedy na trh dorazil trend vakuově balených (a většinou předvařených a/nebo loupaných) úprav klasických surovin (brambory, řepa, kukuřice atd.), zákazníci tyto produkty neodmítli, čímž je posunuli do běžné nabídky obchodů.

Jelikož je takové zboží většinou ze zahraničí, přibývá k viditelné zátěži životního prostředí jednorázovým plastem samozřejmě ještě zbytečná uhlíková stopa. energii na předvaření v tomto zamyšlení samozřejmě vypouštíme; základní surovinu bychom pravděpodobně vařili doma. Pro úplnost dodáváme, že rozbalením vakuovaného produktu doba skladovatelnosti fakticky končí, potravina musí být zpracována do několika dnů. Výrobek na fotografii k nám doputoval z Litvy, přičemž z obalu nebylo zřejmé, zda v této zemi byla řepa pouze zpracována, nebo i vypěstována. Mohlo se tak stát, že další cestu přes půl Evropy absolvovala z místa zemědělské produkce.

Nákup výrobku by byl opodstatněný, pokud by byla řepa všeobecně nedostatkovým zbožím, případně pokud by produkt nějak vynikal ve své kvalitě nebo přidané hodnotě. V tomto případě je však jediným rozdílem naše časová úspora za zapnutí hrnce s vodou a několik chvil loupání. Určité indicie v hledání ideálního zákazníka by možná mohly směřovat k restauračním nebo jiným stravovacím zařízením. Nechce se vám nebo vašim zaměstnancům škrábat a vařit brambory nebo mrkev? Proč to všechno nekoupit už hotové? Vždycky se najde firma, která něco takového udělá za vás (viz např. [zde](#)). Otázkou pak zůstává, proč platit někomu jinému za to, co by

Foto -jj-

mědělců o této plánované aktivitě.

Mláďata z travních porostů je možné zachraňovat (vyhánět) několika způsoby. Myslivci mohou louky prohánět loveckými psy a mohou večer před sečením rozmístit nejružnější plašiče. Rok od roku je také častější využívání dronů (nejlépe s termovizi), které detekují zvířata v porostu a ta jsou následně vynášena mimo sečenou oblast. Další možností je také umístit termovizi např. na čtyřkolku.

Iniciativou, do které je možné zapojit veřejnost, je spolupráce mysliveckého spolku s dobrovolníky při procházení ploch večer nebo ráno před sečením. V takovém případě se vytvářejí rojnice pročešávající travní porosty s cílem vyplašit pachem, hlukem nebo pohybem srnčata na kraj luk, kde v bezpečí přečkají senoseč. Čerstvě narozená mláďata se umísťují do košů nebo bedýnek a následně jsou navrácena na louku k matce, která se pohybuje poblíž.

Pro zapojení dobrovolníků v okolí Strakonice je možné navázat spolupráci s mysliveckým spolkem Banín Dražejov. Pokud jste odjinud, spojte se s nejbližším spolkem. Samozřejmě, že čím více dobrovolníků se pro vyhánění sejde, tím je zásah úspěšnější a může se provádět na větších plochách. Zároveň je nutné upozornit na zásadu, že manipula-

měl dělat samotný kuchař. A také, jestli by tohle vaši strávníci měli jíst.

Před časem proběhl internetem ekošpek podobného ražení (viz [zde](#)). Prý se dostaly do módy kyselé okurky v pikantním nálevu - původem z USA a samozřejmě samostatně balené v plastu. Zde se jako u některých dalších produktů začíná váha použitého obalu rovnat váze balené potraviny. Když k tomu připočteme fakt, že se okurky (kterých máme shodou okolností vždy jednou do roka plnou Moravu) pohoupaly na zaoceánské obchodní lodi nebo proletěly nad Atlantikem a zhusta se tímto módním výstřelkem baví influenceri na sítích, jedná se skutečně o jeden z obrazů naší doby.

Napadá vás další ekošpek? Dejte nám vědět. **-jj-**

Objevy detektiva Ledňáčka

*„Kukačka na dubu volala na Kubu:
Kuku, kuku, kuku, i ty jeden kluku!“*

*Já jsem ptáček z dubu, mám špičatou hubu,
puđu a vyklubu Kubu z dubu.“*

Tentokrát bude řeč o kukačce. Její hlas je tak známý, že ho dovedou napodobit i ty nejmenší děti. Je radost ho v polovině jara někde v bujně zeleném háji zaslechnout a říci si, že nastávají dny tepla a hojnosti. Ve slovanské mytologii je kukačka dokonce pokládána za vtělení bohyně Vesny. Asi právě proto se o ní odjakživa tolik zpívá a vypráví a je nazývána kukulenkou, žežuličkou a jinými mazlivými jmény. A to i přes známou skutečnost, že je (podle zkreslených lidských měřítek) hned od svého narození nemilosrdným vrahounem. Takže lidová říkačka o vyklubání Kubu z dubu, to je ještě dost vlašný úvod – klidně jsme si mohli vzít na pomoc třeba ponurou „Pohádku o hrdlořezu Bořivojovi“ z knížky „Povídky“ od M. Šimka a J. Grossmanna: „... No tak ono je vlastně dost na pováženou doporučovat rodičům toto povolání jako nejvhodnější pro jejich syna. Říkejte matce: Vážená paní, váš syn je přímo stvořen pro povolání hrdlořeza. Nepochopí pedagoga...“

Kukaččí maminka, ta hned při kladení vejce vyhlíží svému děťátku jeho budoucí oběti a doufá, že všechno vyjde a že její mláďe bude při svém černém díle úspěšné. To znamená, že brzy po vylíhnutí vytlačí z hnízdní jamky vajíčka nebo i ptáčata svých náhradních rodičů. Má k tomu dokonce předem uzpůsobený tvar svého zatím ještě drobného tělíčka. Zada mají sedlovitou prohlubeň. Videa (např. [zde](#)) nám odhalují, jakého podivuhodného vzpěračského výkonu je holý a slepý vetřelec schopný a jak šikovně si počíná, aby se mu břemeno ze zad předčasně neskutálelo. Zvláštní je, že hostitelský ptačí pár si vypuzených

vajec a mláďat nevšímá, i když třeba uvíznou někde na kraji a je na ně dobře vidět. Pud jim velí zajímat se jen o vnitřek hnízda.

Z celkového počtu druhů kukačkovitých ptáků (asi 140) si většina staví vlastní hnízda. 57 druhů snáší do hnízd cizích. Totéž platí i na některé další ptáky (např. vdovkovité, medozvěstkovité...), ale celkově je mezidruhový hnízdní parazitismus jevem vzácným. Týká se přibližně 1 % ze všech ptačích druhů. Častější je příležitostný vnitrodruhový parazitismus. Ten byl zjištěn u několika set druhů. Vyskytuje se např. u břehule nebo u některých druhů kachen.

Hodně podrobnosti o životě kukačky si můžete pohodlně vyhledat na internetu, a to nejlépe ve speciálním dílu „Ornitologa po drátě“ ([zde](#)), na webu České společnosti ornitologické (např. [zde](#) nebo [zde](#)), přičemž velmi podrobná kapitola je i na Wikipedii ([zde](#)). Vyvrácením různých mýtů a bludů s kukačkami spojených se zabývá např. článek v časopisu Vesmír [zde](#). Můžeme tedy rovnou přikročit k otázkám detektiva Ledňáčka:

Foto Vilém Hrdlička

- Pro dospělé: Je známo, že některá kukačka má vejce jednobarevná, a to v různých odstínech, jiná na nich má i skvrny. Platí, že ta samá samička vyhledává stále ty samé hostitele a má vejce přizpůsobená tak, aby zrovna oni nic nepoznali?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Nechají se všichni hostitelé vždycky ošálit, nebo jsou i takoví, kteří se proti hnízdnímu parazitismu brání? A pokud hostitel vetřelce krmí, jakou potravu mu přináší? Je to vždy jen hmyz?
- Pro rodiny s batolaty: Když učíme batolátko, jak dělá kukačka, ještě nezáleží na tom, že známé volání „ku ku“ vydává vlastně jen sameček, tedy kukaččák. Větší děti můžeme časem upozornit, že samička se ozývá jinak. Víte jak?

Odpovědi najdete na straně 13. **-ah-**

Odlož mobil v knihovně

Válí se vám v šuplíku starý / nepoužívaný / nefunkční mobil? Přineste ho do knihovny. Nejen, že umožníte efektivní recyklaci starého zařízení, ale můžete si navíc zasoutěžit o hodnotné ceny.

Zapojili jsme se do projektu Odlož mobil v knihovně. Ve vstupní hale hlavní knihovny a na pobočce Za Parkem v Husově ul. naleznete sběrné boxy (přístupné v běžné otevírací době). Pokud budete chtít, k odevzdanému telefonu na místě vyplníte soutěžní kupón a budete zařazeni do slosování o poukázky na nákup knih a další hodnotné ceny. Knihovny Jihočeského kraje mezi sebou navíc soutěží o finanční obnos na drobné investice, akce pro veřejnost nebo doplnění fondu.

Kromě mobilu můžete odevzdat také vysloužilý tablet nebo čtečku e-knih. Elektronika může být zcela nefunkční nebo poškozená, ale měla by obsahovat baterii. Recyklaci elektroniky lze získat zpět až 90 % materiálů (měď, zlato, stříbro, platinu nebo paladium), které při dobývání pro výrobu nových zařízení nejen zatěžují životní prostředí, ale mají také negativní sociologické souvislosti.

Kampaň probíhá do 31. května. -jj-

Běžník skvostný

Pro letošní květnový Kompost jsem vybrala svůj nález z 10. 5. 2021 z Chanovic z větve jasanu ztepilého na okraji remízku. Běžník skvostný (*Synema globosum*) je nápadný druh pavouka. Jeho velikost je 6–8 mm (hlavohruď u sameček 1,5–2 mm, u sameček 2–2,3 mm). Hlavohruď a nohy jsou černé a zadeček u samečky je červený s velkou černou laločnatou skvrnou. Setkáme se však i se samečkami, které mají zadeček žlutý nebo bílý. U sameček laločnatá skvrna zakrývá téměř celý zadeček - je celkově tmavší. Ventrální (spodní) strana zadečku je černá s bílou skvrnou okolo epigyny (pohlavní destičky). Na fotce je samečka. U nás by to měl být nezaměnitelný druh. V ČR se jedná o nehojný druh v teplejších oblastech, zejména na jižní Moravě, v Polabí, na Hané, v okolí Prahy a na východě Čech. S tímto běžníkem se u nás setkáme na květech a vegetaci, kde číhá na hmyz. Dospělci se vyskytují od května na stepích, suchých loukách nebo okrajích lesů. V červnu-červenci vytváří samice kokon, který bývá připředen ke spodní straně květu nebo listu. Kokon samice hlídá až do vylíhnutí mláďat. Nymfy přezimují a dospívají následující jaro. **Eva Legátová**

Foto Eva Legátová

Použitá literatura:

KŮRKA, A., ŘEZÁČ, M., MACEK, R., DOLANSKÝ, J.: ATLAS Pavouci České republiky, Academia, Praha 2015.

MACHAČ, O. : <http://www.naturabohemica.cz/synema-globosum/> 8. 2008

<https://www.arachnology.cz/druh/synema-globosum-682.html> Česká arachnologická společnost

Večer s dokumentem - 123. díl – Miznúci svet hlucháňa

Mám rád Slovensko. Tedy měl jsem rád... Ještě před pár lety byla tato země dávana na odiv díky svému progresivnímu přístupu na poli ochrany přírody. Stačily však jedny volby a všechno je jinak. Noční můra nejen všech ochránců přírody, ale i lidí, kterým není příroda lhostejná, se proměnila ve skutečnost. Státní ochranu přírody na Slovensku ovládli kvůli politickým handlům významné postavy myslivecké a dřevařské lobby a hned od prvních dnů svého působení začaly měnit svá předvolební prohlášení v činy. V současné době jsou připravovány zákony, které mají legalizovat a usnadnit lov „problémových“ jedinců velkých šelem - zejména medvědů, ale také vlků a rysů. V ohrožení je také pracně vybudovaná ochrana velkoplošných chráněných území. Strach použitý v populistické předvolební kampani notně živený slovenskými médii přinesl své ovoce. Slovenská příroda je tak patrně v nejhlubším ohrožení ve své dosavadní existenci.

Ještě před změnou politické garnitury připravil známý slovenský dokumentarista a ekolog Erik Baláž další ze svých výborných snímků. Jelikož byl film Miznúci svet hlucháňa zpracováván pro Štátnu ochranu prírody Slovenska, výše zmiňovaní představitelé moci jej krátce po usednutí do křesel takřkajíc prohlásili za trezorový snímek. Nevydali totiž souhlas s jeho prezentací v rámci festivalů, ani k distribuci do běžné sítě (viz [zde](#)). Film na příkladu

tetřeva hlušce (hlucháně) hodnotí dopady drancování slovenských lesů dřevařskými korporacemi, čímž samozřejmě autor šlápl na kuří oka všem současným představitelům rezortu.

Když však odhlédneme od těchto nepříjemných, ale zcela zásadních souvislostí, nabídne se nám ke sledování sympatický, kvalitně zpracovaný, i když naléhavý dokument. Jak už je v Balážově rukopisu běžné, film je vystaven na prvotřídní filmařině z těch nejkrásnějších míst slovenských hor v kombinaci se zajímavými reáliemi a stravitelným poselstvím.

Tetřev hlušec v posledních desetiletích významně ubývá na základě jasných zákonitostí proměn slovenské krajiny. Zásahy na jeho ochranu (a záchranu), jakožto deštníkového druhu, by prospěly i široké škále dalších organismů. Ideálním prostředím pro tetřeva jsou řídké horské jehličnaté lesy. Biotopy s bohatým bylinným podrostem, který skýtá dostatek potravy (zejména borůvek), s přehledným terénem s únikovými trasami před predátory a úkryty pod níže zavěšenými stromy. V dřívějších dobách poskytovaly takové prostředí také rozvolněné pasené lesy, případně lesy s výskytem velkých herbivorů.

Pevné těžiště svého výskytu měl tetřev donedávna v největších horských celcích Slovenska - Nízkých Tatrách, Velké Fatře, Polaně a na dalších místech. Všude tam však docházelo a dochází k rozsáhlým holosečným těžbám - zčásti čistě pro profit, zčásti pod záminkou sanace nejrůznějších disturbancí. Tak jako v roce 2004 v Nízkých Tatrách po větrné smršti a následném kůrovcovém žíru. Vznikaly tak rozsáhlé holiny krátce následované přehuštěnými hospodářskými lesy z umělých výsadeb. Ani jedna z těchto variant není pro tetřeva přátelským prostředím. A tento stav nepramení ani zdaleka z neznalosti. Na plochách, kde bylo rozpadlé stromové patro ponecháno přirozenému vývoji, došlo k vytvoření takřka ideálního tetřevího biotopu. Není třeba dodávat, že s tímto jsou bohaté zkušenosti na české i bavorské straně Šumavy a dochází zde díky tomu k posilování místních populací.

Foto Thomas Benkő

Podle hodnocení vědců není úbytek slovenských tetřevů nezastavitelný. Je však třeba přijmout radikální opatření. A ta se v kontextu současné politické situace jeví jako přinejmenším velmi komplikovaná. Je nutné vytvářením vhodných biotopů a klidových zón podporovat zdrojové populace v Nízkých a Vysokých Tatrách, odkud mohou „přebytky“ dispergovat do dalších blízkých slovenských pohoří.

Tetřev není pouze symbolem křehké přírody, je také evolučně poměrně odolným druhem. Obrovskému tlaku nejrůznějších predátorů umí čelit velkým počtem vajec (až 8) ve svých snůškách a dokáže tak kompenzovat každoroční ztráty. Bylo však příliš málo času, aby evoluce dokázala zakomponovat adaptaci na elementární úbytek přirozených biotopů způsobovaný hamižností člověka.

Dokument Miznící svet hlucháňa je k dispozici [zde](#). -jj-

Pozvánky - květen 2024

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Farmářské trhy Strakonice

pátek 10. a 24. 5., 12 - 16 hod., Velké náměstí pod radnicí

Dvěma květnovými termíny pokračuje jarní část strakonických farmářských trhů. Přijďte si doplnit zásobu čerstvé zeleniny, sazenic a farmářských potravin. Vybírat budete moct také z nabídky občerstvení a rukodělných výrobků. Bližší informace a seznamy přihlášených prodejců na webu: <http://farmarsketrhy.strakonice.eu/>. Pořádá Ekoporadna při ŠK ve spolupráci s Městem Strakonice. Kontakt: Jan Juráš, jan.juras@knih-st.cz, 721 658 244.

Kurzy zdravého vaření - vege grilovačka

čtvrtek 16. 5. od 18 hod., hostinec Radošovice

Sezóna kurzů bude zakončena tradiční bezmasou grilovačkou. Přijďte se seznámit se surovinami a postupy pro zdravější, bezmasou nebo dietní kuchyni.

Kurzovné 150 Kč, lektor Ing. Jan Juráš. Přihlašování: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Přírodovědný výlet do okolí Rejštejna

SO 11. 5. Sraz v 10:17 na autobusové zastávce v Rejštejně, kde bude čekat šumavský průvodce Josef Pecka (poplatek 100,- Kč, až na místě). Půjde se kopcovitou krajinou po zpevněných stezkách do údolí Pěkného potoka (zaniklá osada Wunderbach), k bývalému Berglu, na Velký Babylon a přes Luka zpět do Rejštejna. Odtud jede autobus v 15:37.

Pondělní zastavení

PO 13. 5. Setkání s literaturou, tentokrát s **pohádkami tisíce a jedné noci**. Od 16:00, pobočka Za Parkem.

Ledňáčci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. Sraz v 16:00 před zámek u vývěsky ŠK. **ČT 2. 5. objedme ptačí budky vyvěšené členy strakonické ZO ČSOP, 9. 5. si ukážeme vzácnou květnu na Kalvárii.** Info pobočka ŠK Za Parkem nebo Vladimíra Blahoutová (775 919 485 – formou sms).

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, eliska.buckova@knih-st.cz. -ah-

Pozvánky odjinud:

Šumava Litera nadregionální

Šumava Litera je festival, který už desátým rokem shromažďuje a oceňuje knihy vydané o Šumavě a Bavorském lese. Tradičně se koná ve Vimperku v polovině listopadu. Z původní víkendové akce se festival pozvolna rozrostl. Nejprve o týden přednášek a výstav konaných ve Vimperku, pak přibýly přednášky v Knihovně města Plzně, židovský festival Šalom ve Čkyni a v posledních letech se už přednášky, výstavy, výlety a další akce konají během celého roku, a to nejen na Šumavě.

A kam tedy pod záštitou Šumavy Litery můžete vyrazit v květnu?

Šumavské příběhy Martina Sichingera

středa 15. 5. 2024 od 17 hodin, Polanova síň Knihovny města Plzně, B. Smetany 13, 2. patro

Tvorba Martina Sichingera a ohlédnutí za festivalovým rokem Šumavy Litery 2023. Vstup zdarma.

Výlet se Šumavou Literou - Festival lidové bavorské hudby Drumherum

sobota 18. 5. 2024 od 11 hodin, Regen (Bavorsko)

Muzikanty obleženým městem na řece Regen nás provedou Ossi Heindl a Martin Sichinger. Sraz na náměstí v Regenu (Ringplatz) u stánku INFO (INFOSTELLE). Vstup zdarma. Pojištění si hrají každý účastník sám.

O celém festivalu, nominovaných knihách i dalších akcích se můžete více dozvědět přímo na [stránkách festivalu](#).

A kdo by chtěl dostávat aktuální informace o (bezplatných) akcích přímo od zdroje, necht' se neváhá zaregistrovat na [webu Šumava Litera](#) k odběru novinek.

Těšíme se s vámi na jaře na viděnou - ať už na Šumavě, v Plzni nebo v Regenu!

Zuzana Rampichová, Martin Sichinger

Exkurze do divočiny 2024

Legendární exkurze do divočiny jsou tady! Kam letos v létě vyrazíme?

- do NP České Švýcarsko, který se vyrovnává s následky velkého požáru
- do úplně první české přírodní památky UNESCO – do rezervace Jizerskohorské bučiny
- do křivoklátských hvozdů, kde má brzy vzniknout nový národní park
- a samozřejmě na Šumavu a do Bavorského lesa, těšte se na rašeliniště Šumavských plání, na majestátní vrcholy Luzný, Velký Roklan, Plechý nebo na tajemná horská jezera

Na své si přijdou i milovníci a milovnice horských přechodů na těžko. Velká putovní exkurze napříč NP Bavorský les nemůže chybět!

Se zkušenými průvodci a průvodkyněmi poznáte na vlastní kůži cenné divoké lesy v různých koutech Česka. A nejednou i v místech, kam se za normálních okolností běžný smrtelník nedostane. Prostě jedinečná příležitost objevit krásu divočiny a zjistit, proč má smysl ji chránit.

Na výběr je ze dvou čtyřdenních, dvou třídenních, dvou víkendových a jedné jednodenní exkurze. Pročtěte si podrobnosti a vyberte si tu svoji: <https://hnutiduha.cz/exkurze>

Drobné smetí

Byl zveřejněn nový seznam největších znečišťovatelů

Inventura objemu emisních povolenek opět ukázala na největší emitenty skleníkových plynů. Jsou jimi opět zejména společnosti jako Sev.en nebo ČEZ, tedy provozovatelé největší českých uhelných elektráren. Více informací viz [zde](#).

V menzách se zvýší podíl bezmasých jídel

Iniciativě ProVeg se díky dlouhodobé spolupráci s univerzitami podařilo navýšit zastoupení rostlinných pokrmů v menzách. Důvodem je nejen ochrana klimatu, ale také zdravotní dopady stravování. Více se dočtete [zde](#).

Další travič zvířat byl dopaden

Myslivec a rybář z Příbramska, který chtěl kladením otrávených návnad řešit své problémy s tzv. škodnou, způsobil smrt dvou chráněných orlů mořských. Hrozí mu 6 let za mřížemi. Více viz [zde](#).

V ČR vznikl projekt na opětovné využití plastových květináčů

Sběrný systém Otoč květináč se prozatím rozšířil na jižní Moravě, ale v budoucnu by měla přibýt další místa. Sbírané květináče by měly sloužit pro charitativní využití, ale rovněž pro materiálovou recyklaci. Více informací je k dispozici [zde](#). -jj-

Literární okno

Atlas hmyzu

Hmyz je významným indikátorem stavu životního prostředí, nepostradatelnou složkou ekosystémů a také skupinou živočichů, na které se výrazně projevují negativní změny přírody a krajiny posledních desetiletí. O tom všem už patrně nemusíme nikoho přesvědčovat. Toto téma je však také kvůli menší atraktivnosti (v očích mnoha lidí i „neužitečnosti“) hmyzu hůře uchopitelné a do nedávné doby bylo také nedostatečně prozkoumané. To se však v posledních letech výrazně mění a přibývají nejen výsledky výzkumů, ale také zajímavé souhrnné práce. Jednou z nich je brožura Atlas hmyzu z roku 2022, která téma atraktivní formou představuje na 60 stranách. Materiál je doplněn bohatými grafy a diagramy, není to tedy jenom suché čtení nebo nepřehledná změť čísel, což by se u hmyzu mohlo lehkost stát.

Hmyz je na planetě zastoupen zhruba 5,5 milióny druhů (90 % všech živočišných taxo-

nů), přičemž na každého člověka připadá zhruba 1,4 miliardy jedinců. Právě tato nepředstavitelná početnost nám možná dlouho bránila připustit si, že i hmyzu může na naší planetě povážlivě ubývat. V textu je bez skrupulí označeno za viníka č. 1 intenzivní průmyslové zemědělství, které výrazně mění nejen tvář Země, ale i konkrétní podmínky pro život této skupiny organismů. Přičemž zde vzniká zvláštní, ale logická ambivalence - hmyz na jedné straně omezuje zemědělskou produkci a je nejrůznějšími způsoby eliminován, na druhé straně jsou těmito postupy likvidovány i prospěšné druhy. I když se samozřejmě ukazuje, že rozlišování forem života na „prospěšné“ a „škodlivé“ může být výrazně ošemetné; v tomto přístupu je patrně zakopaný pes dnešního stavu. Krom toho, jak už jsme mnohokrát psali - invaze „škůdců“ jsou způsobovány a podporovány právě v přírodě prakticky neexistujícími monokulturami a chemickým rozvratem potravních řetězců a jiných ekologických struktur.

Pokud bychom přece jenom měli nějak posoudit „užitečnost“ hmyzu (a to nejen pro člověka), kromě známého opylování je hmyz důležitým článkem v potravních řetězcích a část hmyzí říše je také v predátorském vztahu s dalšími druhy hmyzu a udržuje jejich a svou početnost v dynamické rovnováze. Hmyz hraje nepostradatelnou roli v rozkladných procesech a půdotvorbě.

A jak je to tedy s údajnou ohrožeností? Podle dostupných zpráv klesají populace 41 % druhů a celá třetina všech druhů hmyzu je ohrožena vyhynutím. Odhaduje se také, že meziročně dochází ke 2,5procentnímu poklesu hmyzí biomasy. V současném zemědělství dochází stále ještě ke zvyšování obhospodařovaných ploch a nárůstu intenzity. Ta jde ruku v ruce s téměř všudypřítomným nasazováním pesticidů a umělých hnojiv. Hmyz je tedy postižen přímo i nepřímo (likvidací biotopů). Většina chemických přípravků si své oběti nevybírá, hynou tedy i druhy, které mají v ekosystémech i pro zemědělské hospodaření jednoznačně pozitivní význam. Novodobým problémem je také nasazování těch nejnebezpečnějších látek v rozvojových zemích s nízkou regulací. Používá se zde řada přípravků, které jsou již ve zbytku světa zakázány.

Jako jeden z hlavních „spotřebitelských“ faktorů pro úbytek hmyzí biodiverzity je označována vzrůstající spotřeba masa, která má za následek úbytek deštných lesů a lesnaté savany Cerrado v Jižní Americe. Odlesněné plochy využívané pro produkci krmné sóji nebo intenzivní pastvu hovězího dobytka vznikají na místech původních extrémně cenných ekosystémů.

V textu se dozvíte také spoustu dalších zajímavostí. Např. to, jaký vliv na hmyz má dle výpočtů současná globální klimatická změna. „Úroda rýže, kukuřice a pšenice se v důsledku změn v populacích hmyzu sníží o 10 až 25 procent na každý stupeň globálního oteplení.“ Část publikace je také věnována potenciálu hmyzu coby potravního zdroje pro člověka a hospodářská zvířata. Jedná se o progresivní způsob řešení potravinové krize, nebo další slepou „vývojovou uličku“? Autoři upozorňují zejména na fakt, že většina dnes konzumovaného hmyzu je stále ještě získávána lovem ve volné přírodě, což má samozřejmě nemalý dopad na populace. Nejisté jsou rovněž úspory v ekologické stopě ve srovnání s dopady klasické živočišné produkce.

Co na hmyzí problém říká politika? Je řešením ekologické zemědělství nebo snad robotické včely? A jak jsme na tom s hmyzem v ČR?

Tohle všechno a ještě mnohem více se dočtete v Atlasu hmyzu, který je v elektronické podobě k dispozici [zde](#). -jj-

Květnové květy Jirky Wagnera

Už ten název měsíce naznačuje, že touhle dobou kvete v přírodě kde co. Těžko vybrat z té nabídky. Ale jestli něco kvete nejvíce, jsou to pampelišky! Ona se ta pampeliška oficiálně jmenuje smetanka lékařská. Ale kdo ji takto pojmenuje?

Pampeliška je víceletá velmi vitální rostlina s dlouhým větvenitým kořenem s trsem laločnatých listů, kterým se lidově říká mlíčí. Však také: při utržení jakákoli část pampelišky roní bílé „mléko“. Tyhle listy jsou pochoutkou pro mnoho zvířat, z mladých lístků se dá udělat i salát na jarní stůl. Mé dětské vzpomínky: vem' košík, přines mlíčí králíkům. Ale kromě této užitkovosti má pampeliška nádherné květy. Když se na ně zblízka podíváte... Jenže květy pampelišky mají smůlu: je jich tolik, že je lidé přehlížejí, neváží si jich. K jejich něžné kráse se neskloní, neocení je. Bez rozpaků na květ pampelišky šlápnou. Malé dívenky sednou na louce, nadržou pampeliškové květy a vinou z nich věnečky, nasadí

si je na hlavu – a za chvíli někam pohodí. Květy pampelišek vyrůstají na dlouhém dutém stonku, z něhož se dá snadno udělat frkačka. Zábava klukovská. Po odkvětu se vytvářejí bílé koule se semínky s padáčky. A foukat do nich, další radost dětí!

A jak ta pampeliška ke svému jménu přišla? Smetanka lékařská – to je jasné: léčivka, která roní bílou mízu. Ale pampeliška? Navzdory žluté barvě květů nemá s liškou nic společného. Ten název pochází z palice (po odkvětu), hravě dětsky pampalice.

Foto Jiří Wagner

ZPÍVAJÍCÍ JEZ.

*Také javor je plný
ptačího zpěvu.*

STŘÍDAVÉ CHVILKY:

deštěk i slunce.

Ticho

i ptačí trylky.

TĚŠÍ HLEMÝŽDĚ

hromy i déšť.

Pěnice

sedí na hníždě.

NIKDO NESEJE

pampelišky.

Když kvetou,

co jich všude je!

VE STÍNU STŘECHA.

Vůně máty.

Mravenec,

jenž kamsi spěchá.

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Možná vás to překvapí, ale odpověď na tuto otázku pořád ještě není známá. I když se vědci i amatéři snaží na to přijít, jednoznačné závěry vyvodit zatím nemohou. Dá se ale hovořit o tom, co je o vejcích jisté – a i to je velmi zajímavé. Především je kukaččí vejce velmi malé a lehké. Samička je velká jako holub, ale vajíčko má srovnatelné s vrabčím. Díky tomu jej dovede snést tam, kde zrovna nikdo z budoucích pěstounů není, bez námahy a mimořádně rychle. Vlastně nejrychleji ze všech ptáků na Zemi. Dokonce se dříve uvádělo i to, že jej někdy snese i jinde a snadno jej pak donese do cizího hnízda v zobáku. To by třeba slepice nedokázala, zato kukačka je někdy takto přistižena a třeba i vyfotografována. Vejce, které nese, ale patří hostitelskému páru.

Není to totiž jen tak, vybrat správné hnízdo a správnou chvíli. A to i přes skutečnost, že kukačka se podobá dravci a v případě cizokrajné kukačky chocholaté dokonce cíleně drobné ptáky odvádí z místa činu. Samec je vyprovokuje k pronásledování, upoutá pozornost na sebe a samičce tím pomáhá. U naší kukačky obecné toto dokázáno není, ale i tak je nápadné, že šedě zbarvení jedinci vypadají tak trochu jako krahujci a ti hnědaví (což bývají samičky) zase jako poštolky.

Kukačce vyhovuje, když vyhlédnutá hnízdní jamka už aspoň jedno vejce obsahuje. A na druhou stranu jich tam nemá být příliš velký počet. Může se výjimečně stát i to, že v hníždě je už vejce jiné kukačky. Pak se může stát, že má samička v zobáku doopravdy kukaččí vejce, jenže to není její vlastní a nenese je k pěstounům, naopak je chce odstranit.

Zvláštností kukaččího vejce je, mimo jiné, hodně tvrdá skořápka. Někdy si totiž samička vybere hnízdo dutinové. Týká se to jen rehků a není to časté, ale stane se to. Kukačka sedí ve vstupním otvoru hlavou dovnitř, vejce nechá sklouznout po svých nohách a do budky nebo přirozené dutiny jej tedy přece jenom dostane, aniž by se pádem rozbilo. Mládě pak musí dostat hostitelovo vejce na okraj hnízda tak, aby se neskutálelo zpět. A ještě musí mít štěstí a vyrůst jen tak akorát, aby se potom z dutiny vůbec dostalo ven a nazahynulo.

Kukačka snáší 8-25 vajec za sezónu, a to obden. Snáší odpoledne, tedy v dobu, kdy bývá hnízdo častěji opuštěné dospělými hostiteli. Doba vysezení mláďete je krátká – 11 až 12 dní. Vykrmování na hníždě trvá tři týdny.

- Uvádí se, že zásadně přijímá vetřelce pěvuška modrá. Velmi dobře naproti tomu rozpoznává cizí vejce budničků větších. I přes jeho silnou skořápku jej rozklove a vyhodí. Úspěšný je v tom často i tuhýk, ale je

to individuální. I on byl pozorován, že se přece jenom nechal nachytat. Na prostou raritu popisuje článek ve vědeckém časopisu Vesmír (zde), a sice hnízdo ťuhýka, v kterém jedno z vlastních mláďat přežilo a bylo vykrmeno spolu s vetřelcem.

Žije-li kukaččí mládě pohromadě s nevlastními sourozenci (to se někdy stane v dutině), špatně se vedle nich prosazuje a neprospívá. Navíc může být opuštěno, když ostatní vylétnou a jsou dokrmováni venku.

Rozpozná-li hostitelský pár cizí vejce, ale nedokáže jej rozklovat, počíná si někdy tak, že jej zabuduje do stavby hnízda.

Druhů, na něž se kukačka zaměřuje, je mnoho (v Evropě je jich zdokumentováno přes 100, v ČR 24) a míra odmítnutí je u nich různá. Stává se i to, že tentýž jedinec, který někdy cizí vejce odmítl, jej jindy přijme. Wikipedie uvádí výsledky výzkumu provedeného na jižní Moravě, při němž ze 144 hnízd bylo kukaččí vejce akceptováno v 90 (63 %) případech a odmítnuto v 54 (39 %) případech; u 43 hnízd (30 %) došlo k jeho odstranění hostitelem a v 11 (8 %) případech k opuštění hnízda hostitelským párem.

Zatímco dospělá kukačka žere převážně hmyz a je známá zejména tím, že zvládne i požíráni jedovatých chlupatých housenek nočních motýlů, mláďata jsou krmena různě, podle toho, kde se vylíhnou. Někdy jde o poměrně extrémní sousta. Například drozd (který je hostitelem jen výjimečně) krmil kukačku nerozporcovanými dlouhými žížalami, ťuhýk rozkouskovanou myší, rákosník byl mnohokrát pozorován, jak přináší malou ryбку, rehek nacpal mláďeti do zobáku třígramovou ještěrku živorodou, jiný rehek nosil brusinky, ačkoliv to je potrava rostlinná, a ne klasická živočišná. A ještě jiný rehek opakovaně nabídl chlupatou housenku. Z toho je vidět, že důvodem hnízdního parazitismu kukačky není to, že by její mláďata nedokázala přijímat stravu dospělců.

Po vylíhnutí váží kukaččí mládě přibližně 2,5 g, při vylétnutí 75 g nebo dokonce i více (90-125 g!). Někdy se říká, že jsou z toho hostitelé vyčerpaní, ale bylo vyzkoušeno, že to zvládají docela dobře.

[Pod tímto odkazem](#) si můžete přečíst vyprávění paní Blanky Cvrčkové, která dokázala vykrmit nalezené zraněné kukaččí mládě doma a vypustit jej pak na svobodu. A je jasné, že potrava nabízená v zajetí se dost lišila od té, na kterou byla malá kukačka do té doby zvyklá.

- Wikipedie uvádí, že samičky vydávají bublavý trylek „pyhyhyhyhy“ nebo chechtavé „hach hachhach“ a mláďata na hnízdě že žadoní pronikavým opakovaným „psrii“.. Internetový časopis pro popularizaci vědy Osel ([zde](#)) přepisuje hlas samičky jako „bi-bi-bi“. Podrobně se zabývá hlavně pokřikem, který kukačka vydává po naklazení vejce. Údajně jím zastrašuje hostitelský pár a odvádí tak pozornost od vejce.

Mladý Bumbříček z knížky Ondřeje Sekory „Uprchlík na ptačím stromě“ volal na své náhradní rodiče (pěníčku a pěnička) „Cik, cik, cik!“ Ti jej horlivě krmili na hnízdě i po jeho vylétnutí, a když nebylo v jeho blízkosti kam usednout, sedli mu na záda. Byli na svého synka velmi pyšní. Nakonec jim (pravděpodobně někdy v srpnu) uletěl do teplých krajín – to je v případě kukačky střední Afrika. Cesta je dlouhá několik tisíc kilometrů a patří k ní i četné překážky včetně Sahary. Mladí letí později než starší ptáci, ale i tak vědí, co a jak, protože je vede vrozený pud.

V Sekorově knížce je popsáno i pronásledování dravců ze strany drobných pěvců. Totéž se děje i kukačkám, že jsou napadány. Dokonce může být kukačka i uklována. A také vymezování teritorií je u kukaček hodně přísné. Je tedy s dětmi všeho věku o čem povídat, přijde-li na kukačky řeč. A také můžeme venku společně počítat, kolikrát sameček zakukal. Vztahují se k tomu lidové pověry, ale zábavnější je si vymyslet i nějaké svoje vlastní... -ah-

Obr. Jan Hošek

Zdraví a strava

Masné výrobky

Masné výrobky se samozřejmě nestaly předmětem dalšího kurzu zdravého vaření, ale soustředili jsme se při něm na pokrmy, které by bylo možné vystavět ze zdravějších a hodnotnějších surovin. V uplynulé sezóně jsme prošli všechny hlavní skupiny živočišných výrobků a demonstrovali jsme, že chuť nemusí být při rostlinném stravování ani zdaleka limitujícím faktorem. Pravidelným frekventantům i všem dalším zájemcům nabídneme v měsíci květnu závěrečnou a tradiční vege grilovačku (pozdávka viz str. 10).

„Játrová“ paštika

Ingredience: červená čočka (1/2 šálku), vlašské ořechy (75 g), shitake nebo jiné houby (cca 2/3 šálku), červená řepa (1/4 menší bulvy), cibule, česnek (3-4 stroužky), sójová omáčka (1-2 lžice), sůl (cca lžička), rozmarýn (1/2 lžičky), tymián (1/2 lžičky), drcený pepř, rostlinný olej, rostlinné máslo (2-3 lžice)

Postup přípravy: Vlašské ořechy opatrně opražíme na rozpálené pánvi do rozvonění. Necháme vychladnout a umixujeme dohladka v sekáčku. Červenou čočku uvaříme doměkka, ale tak aby nezůstala přebytečná voda. Shitake namočíme do horké vody a po změknutí pokrájíme. Na pánvi orestujeme cibuli do sklovata, přidáme pokrájené houby, nejmenno nastrouhanou nebo předvařenou pokrájenou červenou řepu a utřený česnek. Opepříme, osolíme, ochutíme bylinkami a krátce restujeme. Vše smícháme dohromady a necháme částečně zchladnout. Přidáme sójovou omáčku a umixujeme dohladka. Do hotové paštiky vmícháme máslo, dochutíme a necháme zchladnout v lednici.

Lilkové fish and chips

Ingredience: lilek, voda (300-500 ml), sůl (2-3 lžičky), rostlinný olej, celozrnná hladká špaldová mouka (několik lžic)

Ingredience těstíčko: celozrnná hladká špaldová mouka (cca 100 g), pivo (cca 150 ml), řasové vločky (lžice), sůl (lžička), lahůdkové sušené droždí (lžice), sušený česnek (1-2 lžičky)

Postup přípravy: Lilek oloupeme a nakrájíme na slabší plátky (zhruba 5 mm silné) a naložíme alespoň na 24 hodin do nálevu z vody a soli. Slijeme, případně vymačkáme přebytečnou vodu a obalíme v mouce. Z ostatních ingrediencí připravíme těstíčko, ve kterém namáčíme obalený lilek. Smažíme na pánvi z obou stran dozlatova. Podáváme s hranolky nebo americkými bramborami.

Majonéza z červené čočky

Ingredience: červená čočka (1/2 šálku), hořčice (2-3 lžice), okurkový lác (3-4 lžice), sůl (menší lžička), rostlinný olej (100-150 ml)

Postup přípravy: Červenou čočku uvaříme doměkka tak, aby nezůstala žádná přebytečná voda. Necháme vychladnout, přidáme hořčici, okurkový lác a osolíme. Mixujeme dohladka a postupně přidáváme olej až do požadované konzistence. -jj-

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,
Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Tereza Müllerová, Jolana Sladová, Kateřina Wagnerová, Petr Šťastný, Eva Legátová, Zuzana Rampichová, Martin Sichinger, Jiří Wagner

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2024

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE